

11. Geschichte der deutschen Literatur / [v. W. Grabert, A. Mulot]. – München : Bayerischer Schulbuch Verl., 1971. – 500 S.
12. Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache : In 2 Bd. / [unter der Leitung v. G. Kempcke]. – Berlin : Akademie Verl., 1984. – Bd. 1: A – K. – 1984. – 705, [1] S.
13. Der kleine Wahrig: Wörterbuch der deutschen Sprache / [Hrsg. u. neu bear. v. R. Wahrig-Burfeind]. – München : Bertelsmann Lexikon In-t, 2007. – 1152 S.
14. Johann Christian Günther Gedichte [Електронний ресурс] / Режим доступу до зб. :
<http://www.deutsche-liebeslyrik.de/gunther.htm>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-die-kurze-jugendlust-3246/>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-an-leonoren-3144/>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-abend-lied-2730/>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-abschieds-aria-2901/>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-an-seine-schoene-3197/>;
<http://www.beingoo.de/johann-christian-guenther-als-er-durch-innerlichen-trost-bey-der-ungeduld-gestaercket-wurde-3082/>.

УДК 811.11'42

Бондаренко Я.О.
(Київ, Україна)

МОВНА ОСОБИСТІТЬ ГРЕГОРІ ХАУСА – ВЗАЄМОДІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті розглядається мовна особистість Грегорі Хауса. Визначаються когнітивні та комунікативні домінанти його дискурсу. Аналізується вплив концептуальної системи та когнітивної діяльності мовної особистості на її вербальну поведінку.

Ключові слова: дискурс, мовна особистість, концептуальна система, когнітивна діяльність, вербальна поведінка.

В статье рассматривается языковая личность Грегорі Хауса. Определяются когнитивные и коммуникативные доминанты его дискурса. Анализируется влияние концептуальной системы и когнитивной деятельности языковой личности на ее вербальное поведение.

Ключевые слова: дискурс, языковая личность, концептуальная система, когнитивная деятельность, вербальное поведение.

The article deals with the language personality of Gregory House. The cognitive and communicative dominants of his discourse are determined. The influence of language personality's conceptual system and cognitive activity on verbal behaviour is analysed.

Key words: discourse, language personality, conceptual system, cognitive activity, verbal behaviour.

Антропоцентризм як провідний принцип сучасної лінгвістики робить фокусом багатьох досліджень мовну особистість та різноманітні продуковані нею дискурси [див., напр., 1; 2; 3]. Багатоаспектність феномену мовної особистості та перетинання його із феноменом особистості в психології та соціології обумовлюють розмаїття авторських підходів та методик. Об'єктами аналізу виступають як реальні мовні особистості [4; 5; 6], так і змодельовані у межах художнього тексту [1; 7], а пошуки спільного знаменника концентруються навколо побудови типологій мовних особистостей [1] або моделювання узагальненого образу певного типу мовної особистості [8; 5].

Одним з основних недоліків наявних досліджень мовних особистостей є їхній переважно статично-описовий характер, який залишає “за кадром” як динаміку формування та розвитку мовної особистості, так і динаміку її реалізації в дискурсі. Зокрема, недостатньо дослідженим залишається процес вербалізації й розгортання когнітивної діяльності мовної особистості в дискурсі. У цьому ракурсі цікавий матеріал надає всевітньо відомий американський інтелектуальний телесеріал “Доктор Хаус”, шалена популярність якого обумовлена як цікавим сюжетом, так і харизматичною особистістю головного героя – геніального діагноста Грегорі Хауса. Варто зазначити, що цей телесеріал вже увійшов до прецедентних текстів, а деякі з улюблених фраз Грегорі Хауса, наприклад, “*Everybody lies*”, стали прецедентними висловлюваннями.

Метою статті є виокремлення когнітивних та комунікативних домінант дискурсу Грегорі Хауса та встановлення кореляцій між ними.

Об'єктом дослідження є дискурс Грегорі Хауса в телесеріалі “Доктор Хаус”, предметом – дискурсивна реалізація його когнітивної діяльності та вербальної поведінки.

Актуальність дослідження обумовлена новим ракурсом у вивченні мовної особистості з акцентом на динаміці розгортання її когнітивної діяльності в дискурсі, а також відносно новим матеріалом дослідження – кінодискурсом.

Комунікативні домінанти дискурсу Хауса легко визначаються вже на етапі первинного поверхового аналізу: це свідоме ігнорування принципу кооперації, авторитарна комунікативна стратегія, наскрізний сарказм і доволі жорстокий, як правило, чорний гумор.

Ось як Хаус розмовляє з Лізою Каді, своїм босом:

– *I was expecting you in my office twenty minutes ago.*

– *Really? That's odd because I had no intention of being in your office twenty minutes ago.*

– *You think we have nothing to talk about?*

– *No. I just can't think of anything that I'd be interested in.*

– *I sign your paychecks.*

– *I have tenure.*

[...]

– *The only reason I don't fire you is your reputation is still worth something to this hospital.*

– *Excellent; we have a point of agreement – you won't fire me.*

– *Your reputation won't last if you don't do your job. I just want you to do your job.*

– *But as the philosopher Jagger once said: 'you can't always get what you want.'* (House 1/1)

Цілком ігноруючи субординацію, Хаус вміло нейтралізує всі аргументи Каді: у відповідь на її першу репліку, що є непрямим акузативом, він удає подив і з відвертою

грубістю каже, що не збирався приходити до неї, бо це йому не цікаво, апеляцію Каді до свого статусу він відбиває згадуванням свого безстрокового контракту – *tenure*, а натяки на можливість звільнення – переакцентовуючи слова Каді на користь собі. Тактика посилення на авторитет у формі цитати відомого філософа перетворює останню репліку Каді з вимоги на примху.

Хаус не зраджує своєму стилю спілкування з Каді, навіть коли в них починається роман, що ілюструє наступний приклад:

– *You stood me up.*

– *Sorry. Should have scheduled my patient's internal bleeding for Thursday.* (House 7/23)

У цьому фрагменті Каді вдається до прямого акузативу – *You stood me up*, проте замість виправдання як очікуваної реакції вона чує у відповідь непрямий саркастичний докір з присмаком чорного гумору, який фактично нівелює вибачення, нібито реалізоване за допомогою лексеми *sorry*.

Крім типових комунікативних рис дискурсу Грегорі Хауса обидва фрагменти ілюструють також його когнітивну специфіку – домінування професійних інтересів і потреб над особистими. Постановка проблеми, повне занурення в симптоми, напружений аналіз на шляху до визначення діагнозу є когнітивними домінантами дискурсу Хауса, які, з одного боку, частково виправдовують його комунікативну брутальність і категоричну відмову грати за правилами, а, з іншого, захоплюють його колег настільки, що вони готові миритися з особистим приниженням. Трохи осторонь у цьому плані стоять пацієнти та їхні родичі, які не завжди в змозі оцінити медичний геній Хауса, але врешті-решт після правильної постановки діагнозу більшість з них відчуває вдячність.

Лексема *interested* актуалізує ключовий для концептуальної системи Хауса взагалі та його ціннісної картини світу зокрема концепт – позитивно-оцінний емотивний концепт ІНТЕРЕС, який уособлюється як цікавий медичний випадок, вартий когнітивних зусиль геніального діагноста. Те, що ІНТЕРЕС і безпосередньо пов'язана з ним ДОПИТЛИВІСТЬ є домінантами ціннісної картини світу Хауса, доводить, зокрема, наступний фрагмент його дискурсу:

– *It's what's killing you. This is what's killing you! You are not interested in what's killing you?*

– *Will it make any difference? Will I live any longer? [...]*

– *What's the point of living without curiosity?* (House 3/22)

У цій розмові Хаус марно намагається пояснити своїй пацієнтці, від чого вона вмирає, і коли вона категорично відмовляється слухати, спочатку продовжує переконувати її через емпатичний повтор *what's killing you* в різних варіаціях, а потім через ціннісний маркер *the point of living* показує, що ДОПИТЛИВІСТЬ є сенсом його життя. Цікаво, що цей фрагмент містить три питання, які непрямо виражають заперечення, і ілюструють ціннісний конфлікт співрозмовників: Хаус не розуміє, як дівчину може не цікавити власний діагноз, а дівчина не розуміє, яке це може мати значення на межі життя й смерті.

Домінантність концепту ІНТЕРЕС у ціннісній картині Грегорі Хауса може спричиняти аксіологічні зсуви в його дискурсі. Наприклад, почувши від свого друга попередній діагноз його родички – пухлину головного мозку, він вдається до чорного гумору, що у даному випадку базується на ефекті невиправданого очікування: спочатку він начебто співчуває хворій, кажучи, що і йому не сподобався б такий діагноз, бо він смертельний, але потім замість очікуваних характеристик – поганий, жадливий, характеризує його як нецікавий – *boring*:

And your cousin doesn't like the diagnosis; I wouldn't either. Brain tumor, she's going to die, boring. (House 1/1)

Зосередженість Хауса на пошуці рішення медичної проблеми залишається фоном його дискурсу і за межами професійного контексту. З одного боку, він майже не слухає своїх співрозмовників у буденному спілкуванні, з іншого, саме їх випадкові висловлювання через гру асоціацій часто наводять Хауса на правильну відповідь:

– *Thought you were staying till Sunday.*

– *I am coming down with a cold. Every time I stay with Lisa and her sister one of those rug rats gets me thick. Children are awful!* (House 7/9)

У наведеному вище фрагменті розмови мати Каді жаліється на те, що часто заражається застудою через своїх доньок, і Хаус раптом розуміє, що пацієнт, діагноз якого він ніяк не міг встановити, міг заразитися якоюсь дитячою хворобою від своєї доньки.

Сарказм і мовна гра в дискурсі Хауса також підпорядковані постановці діагнозу як когнітивній домінанті і мають поліфункціональний характер. У першу чергу це фон для спільної когнітивної діяльності команди і жорсткий засіб її стимуляції:

Pump the patient with steroids for the autoimmune and start dialysis for the kidney failure. Treat the Taub with insults and small slaps for the obstinacy. And start him on studying for the brain failure. (House 7/4)

Наведений вище уривок ілюструє стиль розмови Хауса з членами своєї команди – він починає з реальних розпоряджень щодо лікування пацієнта і продовжує принизливо-жартівливими розпорядженнями щодо одного з членів команди – Тауба. У цьому випадку мовна гра, що реалізується через паралельні конструкції, повтор і зевгма, має на меті жорстку критику особистості колеги – впертості (лексема *obstinacy*) та його когнітивної невдачі, яку Хаус гіперболізує через сполучу *brain failure*. Зевгма у цьому прикладі реалізується комплексно через полісемію лексем *start* і *treat* та через контраст медичних термінів *steroids, autoimmune, dialysis, kidney failure, brain failure* з буденною лексикою – *insults, small slaps*. Останні лексеми імплікують ще один об'єкт безжальної критики Хауса – дитячу поведінку Тауба.

Саркастично-грайлива критика членів команди може також реалізовуватися через обігрування фразеологічних одиниць та парадокси:

I admit that's impressively outside the box thinking. And you two are so busy being impressively outside the box you miss the actual box? (House 7/4); *Oh, that's sad. You know what's even sadder? Thirteen was the only man on my team.* (House 7/3)

В обох наведених вище прикладах Хаус спочатку нібито висловлює солідарність із співрозмовниками через удавану згоду (*I admit*) або співчуття (*Oh, that's sad*), а потім наносить обличчю адресата нищівного удару.

Останній приклад мовної гри ілюструє ще одну характерну рису дискурсу Грегорі Хауса – повне ігнорування принципу політкоректності, інакше кажучи, ігнорування будь-яких дискурсивних табу. Більше того, він не просто відмовляється затушовувати гендерні, расові, вікові та інші відмінності співрозмовників, він їх свідомо підкреслює й обіграє:

– *Are you high?*

– *Higher than you.* (House 3/10)

У наведеному вище прикладі мати маленької пацієнтки Хауса прямо запитує, чи не знаходиться останній у стані наркотичного сп'яніння, імплікуючи таким чином критику

його дивної комунікативної поведінки. Замість виправдання Хаус миттєво підхоплює лексему *high*, вжиту нею у сленговому значенні “під кайфом” і вживає її у прямому значенні, вказуючи таким чином на фізичну ваду співрозмовниці, яка є карлицею. Комунікативне призначення цієї саркастичної мовної гри – поставити на місце надто рішучу жінку. Подальший діалог розгортається як низка жорстких аргументів і контраргументів, оскільки Хаус намагається переконати жінку умовити свою доньку погодитися на лікування, а жінка не хоче відразу визнавати його правоту:

- *If my daughter doesn't want to choose the easy path I won't force her to.*
- *Then you are a lousy mom. You want your daughter to be a freak.*
- *We are not freaks.*
- *You want her to overcome adversity?*
- *Yes.*
- *Then why stop at height? Poke a stick in her eye. Imagine how interesting she'll be then!*

(House 3/10)

Коли перший брутальний аргумент Хауса – обвинувачення жінки в тому, що вона погана мати, оскільки не хоче, щоб її донька стала нормальною, не спрацьовує, він заганяє співрозмовницю в пастку, підхоплюючи її аргумент і через гіперболу і сарказм доводячи його до абсурду – *Then why stop at height? Poke a stick in her eye. Imagine how interesting she'll be then!* Перемагає в цій суперечці Хаус, оскільки жінка змушена усвідомити, що за гіпертрофованою жорсткістю Хауса стоїть здоровий глузд.

Нарешті, ще одне цільове призначення сарказму і мовної гри в дискурсі Грегорі Хауса – це **справлення враження на адресата, особливо малознайомого, оскільки оточення Хауса має до них своєрідний імунітет і сприймає них скоріше як комунікативну маску, своєрідне забарвлення його дискурсу, ніж як справжні образи.** Наприклад, коли пацієнт Хауса запитує, які ліки він використовує, Хаус спочатку дає пряму відповідь – інтерферон, а потім не може утриматися від чорного гумору, користуючись тим, що пацієнт навряд чи знає складний медичний термін *rigor mortis* – трупне задубіння:

- *What is that?*
- *It is interferon. It delays the onset of rigor mortis.* (House 7/6)

Хаус зберігає свій грайливо-саркастичний стиль спілкування, навіть коли потрапляє до психіатричної лікарні вже в якості пацієнта. Так, уперше побачивши головного лікаря, він неpolitкоректно обіграє його расову приналежність, натякаючи, що останній мусить якнайшвидше виписати його з лікарні:

Wow. And he is black. Thought you'd be a little more sensitive on the slavery issue.
(House 6/1)

Натяк реалізується через паралель між рабством і примусовим утриманням пацієнтів у психіатричних лікарнях.

Те, що Хаус прекрасно усвідомлює порушення дискурсивних табу, показує наступний приклад, де він намагається одночасно справити враження на свого лікаря і на інших пацієнтів психіатричної лікарні:

- *Cut your wrists, ha?*
- *Greg, there are certain topics –*
- *Oh, I'm sorry! A suicide taboo. Gosh, I've broken a rule on my first day. I will kill myself!*

(House 6/1)

Підходячи до одної з пацієток, Хаус нетактовно вимовляє вголос її імовірний діагноз, демонструючи всім присутнім свою професійну компетенцію. Почувши м'який докір лікарки, він емоційно вибачається – *Oh, I'm sorry!*, удаючи каяття, згадує табу на тему суїциду – *A suicide taboo* і відразу знову грайливо порушує його – *I will kill myself!*

У двох останніх прикладах мовна гра має відтінок виклику.

Отже, аналіз дискурсу Грегори Хауса покаже, що його когнітивні домінанти – концептуальна домінанта ІНТЕРЕС і повне зосередження на вирішенні медичної проблеми – постановці діагнозу, обумовлюють його комунікативні домінанти – авторитарність і жорстку критику всіх, чия когнітивна діяльність або безглузда поведінка не відповідають його вимогам. Сарказм і мовна гра як типові риси його вербальної поведінки мають поліфункціональний характер, слугуючи засобами критики, аргументації, самопрезентації.

У подальших дослідженнях планується детальніше розглянути вербалізацію когнітивної діяльності Хауса в його дискурсі, зокрема, вербалізацію асоціативного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Я.О. Дискурс акцентуєваних мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект: Дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Бондаренко Яна Олексіївна. – К., 2002. – 248 с.
2. Потапенко С.І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу: Досвід лінгвокогнітивного аналізу / Потапенко Сергій Іванович. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
3. Семенюк О.А. Мова епохи та мовна особистість у сатирико-гумористичному тексті: Автореф. дис... д-ра філол. наук : 10.02.01; 10.02.02 / Семенюк Олег Анатолійович. – К., 2002. – 33 с.
4. Майборода Н.Г. Мовна особистість Д.І. Яворницького: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Майборода Наталія Григорівна. – Д., 2010. – 20 с.
5. Петлюченко Н.В. Харизматика: мовна особистість і дискурс: монографія / Петлюченко Надія Володимирівна. – О. : Астропринт, 2009. – 458 с.
6. Юшковець І.А. Комунікативні стратегії і тактики в політичному дискурсі канцлерів ФРН (на матеріалі урядових заяв і політичних виступів): автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Юшковець Інна Анатоліївна. – Донецьк, 2008. – 20 с.
7. Морякіна І.А. Мовна особистість у художній прозі Дж.Голсуорсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти (на матеріалі романів форсайтівського циклу): Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Морякіна Ірина Анатоліївна. – К., 2005. – 20 с.
8. Крючкова П.Г. Авторитарний дискурс (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Крючкова Поліна Георгіївна. – К., 2003. – 21 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. House, M.D. Season 1, Episode 1. = (House 1/1)
2. House, M.D. Season 3, Episode 10. = (House 3/10)
3. House, M.D. Season 3, Episode 22. = (House 3/22)

4. House, M.D. Season 6, Episode 1. = (House 6/1)
5. House, M.D. Season 7, Episode 3. = (House 7/3)
6. House, M.D. Season 7, Episode 4. = (House 7/4)
7. House, M.D. Season 7, Episode 6. = (House 7/6)
8. House, M.D. Season 7, Episode 9. = (House 7/9)
9. House, M.D. Season 7, Episode 23. = (House 7/23)

УДК 811.161.2'373.2

Зимовець Г.В.
(Київ, Україна)

СПЕЦИФІКА ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНОГО СПОСОБУ УТВОРЕННЯ ЕРГОНІМІВ

Стаття присвячена розгляду залежності між формальною класифікацією ергонімів та їх семантичною структурою. Об'єктом аналізу виступають сурядні та атрибутивні ад'єктивно-субстантивні ергоніми-словосполучення і моделі їхньої мотивації.

Ключові слова: ергонім, словосполучення, мотивація.

Статья посвящена рассмотрению зависимости между формальной классификацией эргонимов и их семантической структурой. Объектом анализа являются сочинительные и атрибутивные адъективно-субстантивные эргонимы-словосочетания и модели их мотивации.

Ключевые слова: эргоним, словосочетание, мотивация.

The article focuses on the analysis of correspondence between formal classification of business proper names and structure of their meaning. There are two types of syntactic units under consideration – N (Nom) + N (Nom) and Adj + N (Nom), as well as their semantic motivation.

Key words: business proper name, organization proper name, word combination, motivation.

Метою даної статті є висвітлити особливості лексико-синтаксичного способу утворення ергонімів, під яким ми розуміємо лексикалізацію словосполучень різного типу, що використовуються як позначення власних назв підприємства, організацій тощо. За нашими даними, зібраними в довідковому виданні «Золоті сторінки України 2006», цей спосіб є одним із найбільш продуктивних при утворенні ергонімів (близько 20 % від загальної кількості одиниць). Ергоніми здебільшого описуються в аспекті моделей семантичної мотивації, тобто співвідношення значення апелятива та похідного пропріатива [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Ми, нагомість, при аналізі семантики враховуємо прагматичний аспект мовних одиниць, виходячи з фреймової моделі мовної організації знань про світ. Основними компонентами фрейму виробничої діяльності є адресант, тобто діяч, агент, який